

Vladislav Gribincea,
Olivia Pîrțac

Mass-media și campania electorală

Ghid juridic
pentru alegerile locale generale din anul 2007

Chișinău, 2007

„Mass-Media și campania electorală. Ghid juridic pentru alegerile locale generale din anul 2007” este un îndrumar destinat jurnaliștilor, precum și publicului larg. Ediția analizează legislația relevantă desfășurării și monitorizării campaniei electorale din vara anului 2007. Prima ediție a acestui ghid a apărut în 2005, conținând analiza legislației electorale în perioada desfășurării alegerilor parlamentare.

Ghidul, editat de Centrul Independent de Jurnalism, este o componentă a proiectului de monitorizare a campaniei pentru alegerile locale generale de către principalele posturi de radio/televiziune și ziare din Republica Moldova, gestionat de Asociația Presei Independente, în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte – Coaliția 2007.

Publicația este finanțată de Fundația Eurasia, Reprezentanța din Moldova, cu resursele Agenției Suedeze pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională (Sida/Asdi) și Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și de Fondul Național pentru Democrație, SUA.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția finanțatorilor.

Tipar: Combinatul Poligrafic din Chișinău

Tiraj: 500 ex.

Sumar:

- 1. Informații generale despre sistemul electoral din Republica Moldova 5**
- 2. Statutul juridic al presei în perioada campaniei electorale9**
- 3. Drepturile presei în perioada campaniei electorale 18**
 - *drepturile presei ce vizează monitorizarea alegerilor*
 - *dreptul de a asista la toate operațiunile electorale*
 - *dreptul de a informa președintele consiliului sau biroului electoral despre neregulile observate*
 - *dreptul de a cere copii de pe actele electorale*
 - *drepturile presei ce vizează reflectarea alegerilor*
 - *dreptul de a răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală*
 - *dreptul de a realiza dezbateri electorale*
 - *dreptul de a difuza rezultatele chestionarelor sociologice*
 - *dreptul de a stabili prețul pentru publicitatea electorală*
 - *dreptul de a produce spoturi publicitare pentru candidații electorali*
- 4. Obligațiile presei în perioada campaniei electorale 40**
 - *obligația mijloacelor de informare în masă de a reflecta echitabil, echilibrat și imparțial alegerile*

- *obligația mijloacelor publice de informare în masă de a publica materialele privind procesul electoral venite de la CEC*
- *obligația instituțiilor publice ale audiovizualului de a răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală și de a organiza dezbateri electorale*
- *obligația instituțiilor audiovizualului de a adopta reglementări interne de reflectare a campaniei electorale*
- *obligația instituțiilor audiovizualului de a desemna un grup special de colaboratori, care vor asigura apariția în condiții optime a materialelor electorale*
- *obligația instituțiilor audiovizualului de a acorda dreptul la replică concurenților electorali*
- *obligația instituțiilor audiovizualului de a înregistra și păstra emisiunile cu caracter electoral*

5. Responsabilitatea presei pentru încălcarea legislației electorale 52

- *responsabilitatea penală*
- *responsabilitatea administrativă*
- *responsabilitatea civilă*

6. Probleme frecvente65

1. Informații generale despre sistemul electoral din Republica Moldova

În Republica Moldova dreptul cetățenilor de a alege se materializează sub două forme: a) alegerea membrilor organului legislativ suprem (Parlamentului), a primarilor și consiliilor locale și b) referendumul (local sau republican).

Deputații în Parlamentul Republicii Moldova sunt aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de 4 ani. Alegerile Parlamentului se efectuează într-o singură circumscripție electorală națională, în care se aleg 101 deputați, dintre persoanele incluse în listele de candidați ale partidelor, ale altor organizații social-politice și blocurilor electorale, precum și dintre candidații independenți.

Până la 19.10.2000, Codul Electoral prevedea alegerea Președintelui Republicii Moldova prin vot direct, de către toți cetățenii cu drept de vot ai Republicii Moldova. La 19.10.2000, titlul IV al Codului Electoral a fost exclus. În prezent, procedura de alegere și investire în funcție a Președintelui Republicii Moldova este stabilită prin Legea 1234-XIV din 22.09.2000 cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, în vigoare din 02.11.2000. Conform acesteia, Președintele este ales prin vot secret de către Parlament, cu votul a 3/5 din numărul deputaților aleși, pe un termen de 4 ani.

Primarii și consilierii consiliilor locale sunt aleși conform procedurii instituite de Codul Electoral al Republicii Moldova. Conform acestuia, primarii orașelor (municipiilor), *sectoarelor*¹, satelor (comunelor) și consilierii în consiliile raionale orașenești (municipale), *de sector* și satești (comunale) se aleg, pentru un mandat de 4 ani, prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățenii care trăiesc în circumscripția electorală respectivă. Consiliul local își exercită mandatul de la data declarării ca legal constituit până la data constituirii legale a consiliului nou-ales. Candidatul pentru funcția de primar se consideră ales dacă a întrunit mai mult de jumătate din voturile valabil exprimate ale alegătorilor care au participat la votare. Atribuirea mandatelor de consilier partidelor, altor organizații social-politice, blocurilor electorale se efectuează prin împărțirea succesivă a numărului de voturi valabil exprimate pentru fiecare partid, altă organizație social-politică, bloc electoral la 1, 2, 3, 4... etc. până la cifra care corespunde numărului de man-

1. Art.119 alin.(1) din Codul electoral a fost modificat prin Legea nr.248-XVI din 21.07.06 și, începând cu data de 18.08.06, prevede: *„Primarii orașelor (municipiilor), sectoarelor, satelor (comunelor) și consilierii în consiliile raionale orașenești (municipale), de sector și satești (comunale) se aleg prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de 4 ani, care începe efectiv din ziua efectuării alegerilor locale generale”*.

Însă, pe data de 09.03.07 a intrat în vigoare Legea nr.436-XVI din 28.12.06 privind administrația publică locală, în articolele 55-58 ale căreia sunt incluse prevederi privind administrația publică a mun. Chișinău. Aceste prevederi, potrivit art.90 din aceeași lege, „... se vor aplica de la data stabilită a alegerilor locale generale din anul 2011 ...”. Astfel, până la alegerile locale generale din anul 2011 în mun. Chișinău nu vom avea primari de sector și consilii de sector.

date stabilit pentru circumscripția electorală respectivă. Candidatul independent este declarat ales dacă numărul de voturi valabil exprimate pentru el se încadrează în șirul descrescător. Numărul consilierilor locali este stabilit de Legea privind administrația publică locală.

Alegerea pretorilor sectoarelor municipiului Chișinău, până la alegerile locale generale din 2011, comportă unele particularități. Procedura de alegere a acestora este determinată de Legea nr.436-XVI din 28.12.06 privind administrația publică locală. Conform acestei legi pretorii sectoarelor municipiului Chișinău sunt numiți de Primarul General al mun. Chișinău, după consultarea cu Consiliul municipal Chișinău.

Alegerile locale în unitatea administrativ-teritorială cu statut special UTA Găgăuzia se desfășoară în conformitate cu prevederile Codului Electoral, ale Legii nr.344-XIII din 23.12.1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) și actelor adoptate de autoritățile reprezentative ale unităților administrativ-teritoriale respective. Autoritatea reprezentativă a Găgăuziei este Adunarea Populară, aleasă pe circumscripții electorale prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de 4 ani. Componența numerică a Adunării Populare se determină conform principiului: câte un deputat la fiecare 5 mii de alegători cu condiția ca fiecare localitate să aibă cel puțin un deputat. Persoana oficială supremă a Găgăuziei este Guvernatorul Găgăuziei. El este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de 4 ani, pe bază alternativă.

Modul de organizare și desfășurare a referendumului local este stabilit de Codul Electoral, iar în cazul referendumului republican – și de Constituție (art.66, 75, 135, 142 etc.).

Referendumul republican se desfășoară în scopul exercitării puterii poporului și participării lui nemijlocite la conducerea și administrarea treburilor de stat. El se efectuează prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în conformitate cu Constituția și prevederile Codului Electoral. În funcție de natura juridică a problemelor supuse referendumului, referendumurile republicane pot fi constituționale, legislative și consultative. Referendumului constituțional sunt supuse propunerile privind revizuirea Constituției. Referendumului legislativ sunt supuse proiectele de legi sau unele prevederi ale acestora de importanță deosebită. Referendumului consultativ sunt supuse problemele de interes național, în scopul consultării opiniei poporului asupra unor astfel de probleme și adoptării ulterioare, de către autoritățile publice competente, a unor hotărâri definitive. Referendumul republican poate fi inițiat de un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot, de un număr de cel puțin o treime din deputații în Parlament, de Președintele Republicii Moldova și Guvern². Parlamentul Republicii Moldova va decide asupra datei desfășurării referendumului republican.

2. Constituția Republicii Moldova (art.141 alin.(1) lit.a)) instituie reguli speciale de colectare a semnăturilor pentru inițierea referendumului constituțional.

Referendumul local reprezintă consultarea cetățenilor în probleme de interes deosebit pentru sat (comună), sector, oraș (municipiu), raion, unitate administrativ-teritorială cu statut special. Referendumului local pot fi supuse probleme care au o importanță deosebită pentru localitatea respectivă și care țin de competența autorităților administrației publice locale. Revocarea primarului satului (comunei), orașului (municipiului) se efectuează, de asemenea, prin referendum local. Revocarea primarului prin referendum poate fi inițiată în cazul în care acesta nu respectă interesele comunității locale, nu exercită în mod adecvat atribuțiile de ales local prevăzute de lege, încalcă normele morale și etice, fapte confirmate în modul stabilit. Data referendumului local se stabilește de către Comisia Electorală Centrală la propunerea consiliului sătesc (comunal), de sector, orașenesc (municipal), raional sau a autorității reprezentative a unității administrativ-teritoriale cu statut special. Referendumul local poate fi inițiat de 1/2 din numărul consilierilor aleși, de primarul³ satului (comunei), sectorului, orașului (municipiului), de autoritatea reprezentativă a unității administrativ-teritoriale cu statut special sau de 10 la sută din numărul cetățenilor cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective.

Organele împuternicite cu organizarea și desfășurarea alegerilor în Republica Moldova sunt Comisia Electorală Centrală, consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare.

3. Cu excepția cazului când se inițiază referendum pentru revocarea primarului.

Comisia Electorală Centrală este organul de stat constituit pentru realizarea politicii electorale, organizarea și desfășurarea alegerilor. Ea este constituită din 9 membri cu vot deliberativ: un membru este desemnat de către Președintele Republicii Moldova, un membru - de către Guvern și 7 membri - de către Parlament, inclusiv 5 de către partidele de opoziție, proporțional numărului de mandate deținute de acestea. Președintele, vicepreședintele și secretarul Comisiei Electorale Centrale sînt aleși din rîndul membrilor săi cu majoritatea de voturi din numărul total al membrilor acesteia.

Comisia Electorală Centrală, cu cel puțin 55 de zile înainte de alegeri, constituie circumscripțiile electorale care corespund unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova și, cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, constituie consiliile electorale de circumscripție. Consiliile electorale de circumscripție se constituie în componența a 7-11 membri cu drept de vot deliberativ, dintre care cel puțin 3 persoane cu studii juridice superioare sau cu studii în domeniul administrației publice.

Birourile electorale ale secțiilor de votare se constituie de către consiliile electorale de circumscripție cu cel puțin 20 de zile înainte de ziua alegerilor din 5-11 membri cu drept de vot deliberativ. Ele au drept scop organizarea desfășurării alegerilor la nivel de secție de votare.

2. Statutul juridic al presei în perioada campaniei electorale

Prin campanie electorală înțelegem perioada de activitate care se desfășoară cu scopul de a-i determina pe alegători să-și exprime voturile pentru alegerea unui sau altui concurent electoral și care începe, pentru fiecare concurent electoral, la data înregistrării acestuia de către Comisia Electorală Centrală sau de către consiliul electoral de circumscripție și se încheie la data excluderii concurentului electoral din alegeri sau în ziua votării (art.1, Codul Electoral).

Principalele acte normative care reglementează activitatea instituțiilor mass-media în domeniul reflectării campaniei electorale sunt:

- Constituția Republicii Moldova;
- Codul electoral (Legea nr.1381-XIII din 21.11.97);
- Codul audiovizualului al Republicii Moldova (Legea nr.260-XVI din 27.07.06);
- Codul penal al Republicii Moldova (Legea nr.985-XV din 18.04.02);
- Codul cu privire la contravențiile administrative (aprobat la 29.03.1985);
- Codul civil al Republicii Moldova (Legea nr.1107-XV din 06.06.2002);
- Legea nr.982-XIV din 11.05.00 privind accesul la informație;
- Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova a cam-

paniei electorale la alegerile locale generale din 3 iunie 2007 (*în continuare* – Regulament),⁴ adoptat de Comisia Electorală Centrală (*în continuare* – CEC).

La reflectarea campaniei electorale în mijloacele de informare în masă urmează să fie luate în calcul și recomandările elaborate de organisme internaționale la care Republica Moldova este membru, în domeniul reflectării în media a campaniei electorale, încorporate în:

4. În art.64 alin.(1) din Codul electoral se prevede adoptarea de către CEC a regulamentului privind reflectarea campaniei electorale în mijloacele de informare în masă. Deși Codul electoral nu se referă expres la adoptarea de către CEC a unei concepții similare, în art.47 alin.(7) se mai păstrează referire la un asemenea document: „*În perioada electorală, toate emisiunile analitice, informative, de divertisment sau alte emisiuni care vizează, într-un fel sau altul, subiecții electorali se difuzează cu respectarea concepției și regulamentului corespunzătoare*”.

Conform unei practici constante, pentru fiecare scrutin anterior din Republica Moldova CEC adopta un regulament și o concepție privind reflectarea campaniei electorale în mijloacele de informare în masă. Conținutul acestor două acte normative, în mare parte, era identic. În tendința de a diferenția aceste două documente, autorii procedau la formularea în termeni diferiți a acelorași norme, fapt care genera în procesul de aplicare confuzii, interpretări contradictorii. În câteva rânduri, experții în domeniu au depistat contradicții între prevederile acestor două documente.

În perioada campaniei electorale pentru alegerile locale generale din 3 iunie 2007 CEC a renunțat să adopte concepția.

Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova a campaniei electorale la alegerile locale generale din 3 iunie 2007 a fost aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.460 din 6 aprilie 2007 și publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-56 din 20 aprilie 2007.

- Recomandarea nr. R (99) 15, din 09.09.1999, a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la unele măsuri vizând reflectarea campaniilor electorale de către mijloacele de informare în masă;
- Documentul Conferinței de la Copenhaga cu privire la dimensiunea umană a CSCE din iunie 1990; și în
- Codul de Bune Practici în Materie Electorală, adoptat de Comisia de la Veneția în octombrie 2002.⁵

Constituția Republicii Moldova garantează libertatea opiniei și a exprimării (art.32) și dreptul de a alege și de a fi ales (art.38), instituie modul de alegere a Parlamentului (art.61), Președintelui (art.78), instituie condițiile de organizare a referendumului republican și a celui constituțional.

Actul de bază care stabilește procedura de realizare a dreptului la vot al cetățenilor Republicii Moldova este Codul electoral. El stabilește în termeni generali condițiile de efectuare a agitației electorale (art.47) și a modului de reflectare a alegerilor în mijloacele de informare în masă (art.64), responsabilitatea penală și administrativă pentru încălcarea legislației electorale (art.69-71), procedurile de soluționare a contestațiilor privind organizarea și desfășurarea alegerilor (art.65-68). Codul stabilește și condițiile și modul de desfășurare a referendumului (Titlul VI).

5. Codul poate fi găsit la: [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-rom.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-rom.asp)

Codul audiovizualului al Republicii Moldova determină componența și atribuțiile Consiliului Coordonator al Audiovizualului (Capitolele IV-VI), drepturile și obligațiile radiodifuzorilor publici și privați (Capitolele II-III, VII-VIII), responsabilitatea radiodifuzorilor (Capitolul V). Codul audiovizualului acordă o atenție sporită stabilirii statutului juridic al radiodifuzorului public Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” (art.50-65) – în continuare „Compania Publică”: modul de instituire și competența organelor de conducere a Companiei Publice, cerințe speciale față de activitatea radiodifuzorului public etc.

Codul penal al Republicii Moldova stabilește condițiile de tragere la răspundere penală (Capitolele I-XII), încălcările legislației electorale ce constituie infracțiuni și sancțiunile pentru acestea (art.181 și 182).

Codul cu privire la contravențiile administrative stabilește condițiile de tragere la răspundere contravențională (Capitolele 2-4), încălcările legislației electorale ce constituie contravenții administrative (art.142/1 și art.200/1) și procedura de examinare a dosarelor administrative și de executare a deciziilor pronunțate pe dosarele administrative (Capitolele 17-21).

Codul civil al Republicii Moldova stabilește bazele legislației civile (art.1-16), principiile generale ale responsabilității civile (art.1398-1424), unele norme civile cu caracter imperativ, modul de restabilire a

onoarei, demnității și reputației profesionale lezate (art.16), modul de stabilire a cuantumului daunei morale acordat pentru încălcarea unei norme civile cu caracter imperativ (art. 16, art.1422 și 1423), condițiile de reparare a prejudiciului cauzat prin încălcarea unei norme civile cu caracter imperativ etc.

Legea privind accesul la informație stabilește principiile, procedura și condițiile de realizare a dreptului persoanelor de acces la informațiile de interes public. Legea stabilește în mod imperativ cerințele față de limitările la dreptul de acces la informațiile de interes public și procedura de contestare în justiție a refuzului de acces la informațiile de interes public (art.21-23).

Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova a campaniei electorale este elaborat și aprobat de CEC și este obligatoriu pentru toate mijloacele de informare în masă din Republica Moldova. În vederea dezvoltării prevederilor din Codul electoral în domeniul reflectării campaniei electorale de către instituțiile audiovizualului, în Regulament, de regulă, se stabilesc exact condițiile de desfășurare a agitației electorale în instituțiile audiovizualului (timpul difuzării, limba în care se va efectua agitația, limitele de timp pentru agitația electorală), condițiile de desfășurare a dezbaterilor electorale (participarea, limitele de timp, conținutul dezbaterii, cerințele față de realizatorii și moderatorii emisiunilor de dez-

bateri), condițiile de acordare a timpului de antenă concurenților electorali etc.

La nivel internațional, nu există încă acte obligatorii pentru state în domeniul reflectării campaniei electorale de către mijloacele de informare în masă. Recomandarea nr. R(99)15 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, Documentul Conferinței de la Copenhaga cu privire la dimensiunea umană a CSCE și Codul de Bune Practici în Materie Electorală, elaborat de Comisia de la Veneția, sunt acte cu caracter de recomandare pentru state. Respectarea acestor acte internaționale în Republica Moldova trebuie încurajată și poate vorbi de buna credință a autorităților și mass-media.

Deși nu este un document care ține numai de domeniul reflectării campaniei electorale de către mijloacele de informare în masă, e de datoria jurnaliștilor să respecte și Codul principiilor de etică profesională a jurnalistului din Republica Moldova, adoptat la Congresul Extraordinar al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova la 04.05.1999.⁶

Autoritățile din Republica Moldova recunosc doar activitatea jurnaliștilor străini acreditați permanent sau provizoriu pe lângă Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. Acreditarea reprezentanților mass-media de peste hotare în Republica Moldo-

6. Codul poate fi găsit la: http://ijc.md/Publicatii/buletin_mm/1999iun_rom.pdf (pag. 17)

va se face în baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr.359 din 02.06.95 (Monitorul Oficial, nr. 38-39 din 14.07.95).⁷ Jurnaliștii străini beneficiază de aceleași drepturi și îndatoriri privind activitatea de documentare și informare ca și jurnaliștii din Republica Moldova (art.23, Legea presei).

7. Hotărârea poate fi găsită la: <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=122&lid=63>

3. Dreptul presei în perioada campaniei electorale

Nici Codul electoral și nici Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova a campaniei electorale la alegerile locale din 3 iunie 2007 nu conțin compartimente speciale care ar viza drepturile mass-media în procesul reflectării campaniei electorale. Acestea însă pot fi deduse din limbajul și textul actelor de mai sus.

Convențional, sarcinile jurnalistului pe perioada reflectării campaniei electorale pot fi divizate în două compartimente:

- a) sarcini ce vizează monitorizarea alegerilor;
- b) sarcini ce vizează reflectarea alegerilor.

Acestor două compartimente de sarcini le revin respectiv două compartimente de drepturi.

Drepturile presei ce vizează monitorizarea alegerilor

Conform Codului Electoral (art.64 alin.(2)) reprezentanții mijloacelor de informare în masă se bucură de aceleași drepturi ca și observatorii acreditați. Aparent, această prevedere se referă doar la drepturile presei în cadrul monitorizării alegerilor.

Conform Codului Electoral (art.63 alin.(5)), observatorii acreditați au următoarele drepturi:

- să asiste la toate operațiile electorale, inclusiv în ziua alegerilor, fără a interveni în procesul electoral sau în alte operații electorale realizate de consiliile și birourile electorale;
- să informeze președintele consiliului sau biroului electoral despre neregulile observate;
- să ceară copii de pe actele electorale.

Dreptul de a asista la toate operațiile electorale

Codul Electoral nu definește noțiunea de „operație electorală” în textul său. Prin „operație electorală” trebuie să înțelegem orice faptă a membrilor organelor electorale legată de procesul de vot.

Legislația electorală permite jurnaliștilor să asiste la ședințele organelor electorale (art.63 alin.(5)), inclusiv consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare. Codul Electoral (art.25 alin.(2)) stabilește că toate ședințele la care Comisia Electorală Centrală examinează probleme electorale, inclusiv ședințele la care urmează să adopte hotărâri asupra problemelor electorale, sunt deschise pentru reprezentanții mijloacelor de informare în masă și pentru public. În același timp, Comisia Electorală Centrală este obligată să asigure transparența operațiilor electorale în măsura în care aceasta ar permite mijloacelor de informare în masă și populației să aprecieze activitatea comisiei (art.25 alin.(3)).

Dreptul de a asista la operațiunile electorale nu este limitat doar la ziua alegerilor și poate viza operații electorale care au loc până sau după alegeri.

Dreptul este doar unul de prezență. Jurnalistul nu poate interveni în procesul electoral sau în alte operații electorale realizate de consiliile și birourile electorale. Jurnalistul poate atrage atenția președintelui consiliului sau biroului electoral asupra neregulilor observate.

***Dreptul de a informa președintele consiliului
sau biroului electoral despre neregulile observate***

La cererea jurnalistului, președintele biroului electoral al secției de votare este obligat să noteze comentariile și obiecțiile expuse de acesta în privința procedurii votării într-un act care se anexează la procesele-verbale ale biroului electoral al secției de votare (art.53 alin.(4), Cod Electoral).

Codul Electoral nu stabilește cerințe specifice privind forma pe care urmează să o ia obiecția sau comentariul făcut de observator pe marginea neregulilor observate. Jurnalistul este în drept să informeze, chiar verbal, președintele consiliului sau biroului electoral despre orice obiecții sau comentarii care se referă la procedura de vot, indiferent de natura și seriozitatea lor. Obiecțiile sau comentariile se fac oricând și urmează a fi înscrise în procesul-verbal al biroului electoral al secției de votare imediat ce este posibil. E de dorit ca obiecțiile sau comentariile să fie făcute într-un timp cât mai scurt din

momentul depistării pentru a putea fi verificate. Președintele biroului electoral al secției de votare nu este în drept să refuze consemnarea comentariilor și obiecțiilor expuse de jurnalist fie pe motiv că acestea sunt nesemnificative, fie că nu se adeveresc.

Dreptul de a cere copii de pe actele electorale

Jurnalistul are dreptul, în baza Legii privind accesul la informație, de a cere copii de pe actele cu conținut electoral aflate la dispoziția organelor ce se ocupă de organizarea și desfășurarea alegerilor sau a altor organe ale statului: documentele partidelor, ale altor organizații social-politice sau ale blocurilor electorale, care au fost prezentate pentru înregistrarea candidaților la funcția de primar și consilier în organele administrației publice locale, ale candidaților independenți, precum și documentele financiare ale concurenților electorali, actele emise de organele electorale etc.

Pentru furnizarea informațiilor oficiale pot fi percepute, în afara excepțiilor prevăzute de lege, plăți în mărimile și conform procedurii stabilite de organele reprezentative, acestea fiind vărsate în bugetul de stat.

În eventualitatea unui proces judiciar este binevenit ca cererea de acordare a copiilor de pe actele electorale să fie făcută în scris, în două exemplare, ea fiind înmănată contra semnătură.

Deși acest drept vizează accesul la informație, procedurii de examinare a litigiilor privind refuzul de eliberare a copiilor de pe actele electorale urmează a i se da curs în ordinea stabilită de Codul Electoral, însă legalitatea refuzului se va verifica conform rigorilor stabilite de Legea privind accesul la informație.

Drepturile presei ce vizează reflectarea alegerilor

Mijlocul de informare în masă are următoarele drepturi principale legate de procesul de reflectare a alegerilor:

- dreptul de a răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală (art.47 alin.(1), Codul electoral);
- dreptul de a realiza dezbateri electorale (art.64 alin.(5), Codul electoral);
- dreptul de a difuza rezultatele chestionarelor sociologice (art.64 alin.(3), Codul electoral);
- dreptul de a stabili prețul pentru publicitatea electorală (art.47 alin.(6), Codul electoral);
- dreptul de a produce spoturi publicitare pentru concurenții electorali.

Dreptul de a răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală

Conform Codului Electoral (art.47 alin.(1)), cetățenilor Republicii Moldova, partidelor și altor organizații social-politice, blocurilor electorale, candidaților și persoanelor de încredere ale candidaților li se oferă dreptul de a face agitație în favoarea sau în defavoarea candidaților

prin intermediul mijloacelor de informare în masă sau altor forme de comunicare ce exclud încălcarea ordinii publice și normelor etice.

Legislația Republicii Moldova nu obligă decât instituțiile publice ale audiovizualului să răspândească materiale ce reprezintă agitație electorală, adică materiale care au scopul de a-i determina pe alegători să voteze pentru unii sau pentru alți concurenți electorali (art.1, Codul Electoral).

Ține de competența instituției audiovizuale private sau a publicației periodice private de a decide dacă va răspândi sau nu materiale ce reprezintă agitație electorală. Instituțiile private ale audiovizualului care nu doresc să se implice sub nici o formă în campania electorală, își fac publice intenția nu mai târziu de 5 zile din data publicării Regulamentului, informând în scris Comisia Electorală Centrală și Consiliul Coordonator al Audiovizualului (p.46, Regulament).

În cazul în care mijlocul de informare în masă decide că va răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală, el urmează să se conformeze cerințelor stabilite de lege privind răspândirea agitației electorale. Acestea țin de forma în care trebuie să apară materialele ce reprezintă agitație electorală, conținutul, timpul apariției și durata materialului publicitar (pentru instituțiile audiovizualului).

Cerințe generale față de agitația electorală

Agitația electorală în favoarea concurentului electoral se admite numai după înregistrarea acestuia de către organul electoral (art.47 alin.(1), Codul Electoral).

Legislația electorală obligă mijloacele de informare în masă să permită concurenților electorali participarea în egală măsură în campania electorală, beneficiind de un tratament nediscriminatoriu la utilizarea mijloacelor de informare în masă (p.6, Regulament).

Materialele electorale publicate sau difuzate, atât ale Comisiei Electorale Centrale cât și ale concurenților electorali, nu pot fi însoțite de comentarii (p.21, Regulament).

În ziua alegerilor și în cea precedentă ei, nu se admite nici un fel de agitație electorală (art.47 alin.(14) din Codul Electoral, p.25 din Regulament).

La nivel național, nu există acte normative care ar reglementa cerințele față de plasarea publicității electorale pe internet.

Particularitățile agitației electorale în presa scrisă

Spre deosebire de agitația prin intermediul mijloacelor audiovizualului, legislația națională nu stabilește multe cerințe și limitări față de publicitatea electorală în presa scrisă.

Codul Electoral prevede ca fiecare material publicitar scris să includă denumirea concurentului electoral, data tipăririi, tirajul materialului și denumirea tipografiei care l-a tipărit (art.47, alin.(5)).

Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova a campaniei electorale la alegerile locale generale din 2007 cere ca fiecare material al concurenților electorali publicat în presa scrisă să fie plasat la o rubrică specială cu denumirea „Electorală 2007”, iar materialul publicitar urmează să fie însoțit de nota „achitat din fondul electoral” al concurentului respectiv (p.12, Regulament).

În vederea respectării dispoziției din p.12 al Regulamentului („... Materialul va fi însoțit de o notă „achitat din fondul electoral” al concurentului respectiv.”), redacțiile mass-media scrise trebuie să perceapă cel puțin o plată simbolică (chiar și de 0,01 lei) pentru fiecare astfel de material publicitar, respectându-se totodată principiul tratamentului nediscriminatoriu în raport cu concurenții electorali (p.6, Regulament). Nivelul maxim al prețului care poate fi cerut de presa scrisă pentru publicitatea electorală este prevăzut în p.13 din Regulament: „... nu poate depăși plata încasată în mod normal pentru publicitatea comercială”. Legislația electorală nu prevede expres pentru concurenții electorali obligativitatea achitării prealabile a publicității electorale în presa scrisă. Legislația electorală nu instituie nici limite în ceea ce privește volumul agitației electorale admise în

ziare sau în materialele agențiilor de presă, cu condiția că se respectă principiul tratamentului nediscriminatoriu (p.6, Regulament).

În general, nu există dispoziții speciale pentru presa scrisă, care să reglementeze reportajele sau reflectarea editorială a alegerilor. Această caracteristică este comună majorității statelor membre ale Consiliului Europei. Consiliul Europei cheamă, totuși, ca să existe reglementări în această privință pentru presa scrisă guvernamentală (p.25, Memorandum explicativ la Recomandarea R(99)15). În acest context, reamintim despre existența în Codul electoral a unei prevederi mai puțin cunoscute reprezentanților concurenților electorali:

„Mijloacele de informare în masă finanțate de la buget publică gratuit declarațiile și materialele prezentate de consiliile electorale, programele preelectorale ale concurenților electorali și alte materiale referitoare la alegeri, inclusiv cele ce țin de educația civică și de informarea alegătorilor despre alegeri” (art.35 alin.(7), Codul electoral).

Legislația electorală nu prevede obligația publicației periodice sau a agenției de presă de a da dreptul la replică concurentului electoral. Aceasta însă derivă din obligația generală de tratare a tuturor concurenților electorali în egală măsură pe durata campaniei electorale. Cu alte cuvinte, publicația periodică sau agenția de presă va accepta / refuza cererea unui concurent electoral de a publica replica sa la un material apărut în publicația periodică sau agenția de presă respectivă în

condițiile generale, prevăzute de legislația în vigoare (art.16 din Codul Civil). Replica urmează să fie publicată în condițiile (aceeași pagină, rubrică, ediție, caractere) în care a apărut articolul ce a generat replica, de îndată ce este posibil, dar nu mai târziu de sfârșitul campaniei electorale.

Particularitățile agitației electorale la instituțiile audiovizualului

Legislația electorală cere ca emisiunile cu caracter electoral să fie evidențiate prin mijloace acustice și/sau vizuale pentru identificarea și separarea lor de alte emisiuni (art.47 alin.(7) din Codul electoral, p.10 din Regulament). La instituțiile publice și private ale audiovizualului agitația electorală va fi plasată pe durata timpului de antenă rezervat campaniei electorale, în orele de maximă audiență (p.7, Regulament).

Timpul de antenă se acordă concurenților electorali la cerere, conform prevederilor reglementărilor interne ale instituției audiovizualului (p.34, Regulament).

Legislația electorală instituie durata maximă a publicității electorale contra plată acordată unui concurent electoral la o instituție a audiovizualului. Instituțiile publice ale audiovizualului sînt obligate, iar cele private sînt în drept să acorde timp de antenă contra plată tuturor concurenților electorali, respectînd principiul unui tratament echitabil, echilibrat și imparțial, pe durata campaniei electorale, după cum urmează:

- pentru fiecare concurent electoral înregistrat – nu mai mult de 120 de minute la un post de televiziune și 120 de minute la un post de radio;
- durata timpului de antenă contra plată ce poate fi acordat unui concurent electoral pe parcursul unei zile nu va depăși 2 minute la fiecare post de televiziune și 2 minute la fiecare post de radio (p.33-34, Regulament).

Instituțiile audiovizualului nu pot reduce prin reglementări interne durata maximă a timpului publicității electorale contra plată, acordată unui concurent electoral.

Deși legislația electorală nu interzice expres instituțiilor private ale audiovizualului să acorde timp de antenă gratuit pentru agitație electorală, din spiritul ei reiese că instituțiile private ale audiovizualului nu sunt în drept să acorde timp de antenă gratuit pentru publicitate electorală (a se vedea: art.47 alin.(2)-(4) și (6) din Codul electoral). Prevederile p.22 („Timpul de antenă contra plată se acordă concurenților electorali numai în baza achitării prealabile a plății prevăzute în acordul încheiat de instituția audiovizualului cu concurentul electoral”) și p.12 („... Materialul va fi însoțit de o notă „achitat din fondul electoral” al concurentului respectiv.”) din Regulament confirmă această concluzie.

Instituțiile audiovizuale trebuie să perceapă cel puțin o plată simbolică (chiar și de 0,01 lei) pentru fiecare astfel de material publicitar, respectându-se totodată principiul tratamentului nediscriminatoriu (p.6, Regulament).

Nivelul maxim al prețului care poate fi perceput pentru publicitatea electorală este prevăzut în p.13 din Regulament: „... nu poate depăși plata încasată în mod normal pentru publicitatea comercială”.

Timpul de antenă pentru publicitate electorală contra plată nu va depăși 2 minute pe zi pentru un concurent electoral la fiecare instituție a audiovizualului (art.47 alin.(2) și (3), Cod electoral). Durata spoturilor publicitare cu caracter electoral va fi de cel puțin 20 de secunde (p.9, Regulament).

Condițiile de rezervare a timpului de antenă se comunică concurenților electorali de către instituția audiovizualului cu cel puțin 7 zile calendaristice înainte de punerea pe post a emisiunilor respective (art.47 alin.(6), Codul electoral).

Timpul de antenă oferit de instituțiile audiovizualului se acordă la unele și aceleași ore de emisie stabilite pentru întreaga campanie electorală în reglementările interne, în egală măsură pentru toți concurenții electorali (p.15 și 34, Regulament). Faptul că un concurent electoral nu poate procura timp de antenă nu trebuie să însemne că instituția audiovizualului urmează să respingă cererile celorlalți concurenți electorali, care pot să achite costul timpului de antenă, pentru a-i trata pe toți concurenții electorali în egală măsură.

Timpul de antenă contra plată acordat și programat la solicitarea concurentului electoral, dar neutilizat din

vina lui, nu se recuperează. Timpul de antenă contra plată acordat și programat la solicitarea concurentului electoral, dar neutilizat din cauza defecțiunilor tehnice ale utilajului de transmisie al instituției audiovizualului și/sau din alte cauze imputabile acestora va fi reprogramat conform reglementărilor interne ale instituției audiovizualului (p.16-17, Regulament).

Instituțiile audiovizualului sînt obligate să asigure confidențialitatea materialelor electorale pînă la difuzarea lor (p.31, Regulament).

Legislația electorală nu stabilește limba/limbile de difuzare a spoturilor publicitare și a materialelor cu conținut electoral răspândite de instituțiile audiovizualului. Ea va fi stabilită de concurentul electoral sau persoana împuternicită de el pentru relațiile cu presa.

Publicitatea electorală nu poate fi inclusă în emisiunile de actualități, în emisiunile pentru copii, în emisiunile politice, dacă durata acestora este de pînă la 30 de minute. Publicitatea electorală nu poate fi plasată imediat pînă la sau după difuzarea serviciului divin, întreruperea difuzării serviciului divin fiind, de asemenea, interzisă (art.21 alin.(7) și (9), Codul audiovizualului).

În perioada desfășurării dezbaterilor electorale, la instituțiile private sau publice ale audiovizualului nu se admite difuzarea materialelor publicitare despre activitatea concurenților electorali sau cu participarea acestora și a persoanelor lor de încredere, a reportajelor televizate

sau radiofonice de la întâlnirile concurenților electorali cu alegătorii, despre vizitele de lucru ale concurenților din rândul conducătorilor de rang republican sau raional în colectivele de muncă (art.47 alin.(4), Cod electoral).

Persoanelor care dețin posturi de răspundere în administrația publică și candidează la funcții publice electivă este interzis să acorde interviuri și să facă declarații prin care ar comunica informații din domeniul lor de activitate, pentru a nu folosi acest prilej în scopul agitației electorale (p.19, Regulament). Asemenea materiale sunt apreciate ca agitație electorală, durata materialului va fi dedusă din timpul general de antenă acordat concurentului electoral la instituția respectivă a audiovizualului, iar concurentul electoral urmează a fi obligat să achite timpul de antenă al materialului conform tarifelor stabilite de instituția audiovizualului.

Materialele electorale răspândite de instituțiile audiovizualului, atât ale Comisiei Electorale Centrale cât și ale concurenților electorali, nu pot fi însoțite de comentarii (p.21, Regulament).

În spoturile de publicitate, emisiuni și dezbateri electorale nu pot fi difuzate imagini reprezentând instituțiile Președinției, Parlamentului sau ale administrației publice centrale și locale (p.18, Regulament).

Refuzul de a difuza publicitatea electorală poate fi contestat în instanța de judecată (art.47 alin.(9), Codul electoral).

Dreptul de a realiza dezbateri electorale

Instituțiile publice ale audiovizualului sînt obligate, iar cele private sînt în drept, la cererea Comisiei Electorale Centrale, să organizeze, pe parcursul întregii campanii electorale, dezbateri publice în condiții echitabile, pentru toți concurenții electorali. Dezbaterilor electorale li se oferă nu mai puțin de 90 de minute pe zi, timp care poate fi utilizat pentru una sau mai multe emisiuni. Instituțiile audiovizualului sînt în drept să aleagă formatul dezbaterilor, cu condiția respectării, în ansamblu, a egalității, pentru toți concurenții electorali, a timpului acordat pentru participare la dezbateri (art.64 alin.(5) și (6), Codul electoral).

Instituțiile private ale audiovizualului pot organiza, în condiții echitabile pentru toți concurenții electorali, dezbateri în cadrul meselor rotunde, cu invitarea reprezentanților tuturor concurenților electorali, toți împreună sau în grupuri formate conform anumitor criterii anunțate în prealabil de Comisia Electorală Centrală. Luările de cuvînt ale participanților la emisiune se cronometrează; totodată, tuturor concurenților electorali li se oferă timp egal (art.47 alin.(3), Cod electoral).

Dezbaterile pot fi organizate numai după expirarea termenului prevăzut de Codul electoral pentru înregistrarea concurenților electorali. Instituțiile audiovizualului pot oferi pentru dezbaterile electorale nu mai puțin de 90 de minute pe zi. Acest timp poate fi utilizat pentru una sau mai multe emisiuni (p.35, Regulament).

La stabilirea orarului emisiunilor de dezbatere instituția audiovizualului trebuie să țină cont de prevederile p.7 din Regulament: „Concurenții electorali vor beneficia de timp de antenă rezervat în orele de maximă audiență la instituțiile publice și private ale audiovizualului ...”. Orele de maximă audiență reprezintă intervalul de timp cuprins între orele:

- 06.00-09.00 și 19.00-23.00 – pentru posturile de televiziune,
- 06.00-13.00 și 17.00-20.00 – pentru posturile de radio (art.2, Codul audiovizualului).

Orarul punerii pe post a emisiunilor respective, aprobat de Comisia Electorală Centrală, va fi adus la cunoștința concurenților electorali cu 7 zile calendaristice înainte de punerea pe post a fiecărei emisiuni (art.47 alin.(3), Cod electoral).

Tematica dezbaterilor electorale este stabilită de instituția audiovizualului, în urma consultărilor prealabile cu concurenții electorali (p.36, Regulament).

Concurenții electorali vor fi invitați la dezbaterile electorale în formă scrisă, cu 12 ore înainte de punerea pe post a fiecărei emisiuni, toți împreună sau în grupuri, formate în baza unuia dintre următoarele criterii:

- ordinea de prezentare la instituția audiovizualului a cererilor concurenților electorali;
- ordinea de înregistrare a concurenților electorali la Consiliul electoral de circumscripție respectiv;
- ordinea alfabetică a concurenților electorali;
- prin tragere la sorți (p.37, Regulament).

La dezbaterile electorale participă concurenții electorali sau reprezentanții lor. Odată cu invitația de participare la emisiunea de dezbateri, concurenților electorali urmează să li se aducă la cunoștință regulile de desfășurare a dezbaterilor electorale. Acestea vor fi reamintite participanților la dezbateri și la începutul emisiunii (p.36 și 39, Regulament).

Refuzul de a participa ori absența unuia sau a câtorva concurenți electorali la dezbateri se dau publicității și nu constituie temei pentru anularea sau suspendarea emisiunii. În cazul neparticipării unui sau a câtorva concurenți electorali, timpul rezervat lor este omis din volumul total al emisiei și nu se recuperează. Totuși, instituția audiovizualului nu este în drept să organizeze emisiunea de dezbateri, în cazul în care sunt prezenți mai puțin de 2 invitați (p.38 și 35, Regulament).

Realizatorii și moderatorii emisiunilor de dezbateri electorale sunt obligați să fie imparțiali, să asigure echilibrul necesar desfășurării emisiunii, oferind fiecărui participant la discuții posibilitatea de prezentare a opiniilor sale, să formuleze clar întrebările, fără a fi tendențioase sau părtinitoare, să asigure menținerea dezbaterii în sfera de interes a campaniei electorale și a tematicii stabilite, să intervină atunci când, prin comportamente sau exprimări, invitații vizează chestiuni ce nu pot fi exprimate în emisiunile de dezbateri (p.43, Regulament).

Nu există o interdicție expresă cu privire la evoluarea concurenților electorali în calitate de prezentatori de

știri, realizatori sau moderatori de alte tipuri de programe audiovizuale în perioada campaniei electorale. Asemenea emisiuni, însă, urmează a fi difuzate numai cu genericul „Electorală 2007” (art.47 alin.(7), Codul electoral), timpul unor asemenea emisiuni urmând a fi calificat drept „publicitate electorală” (legală sau ilegală).

În timpul dezbaterilor publice, concurenții electorali își exprimă liber opiniile. Totodată, se interzice punerea în pericol a ordinii constituționale, a ordinii publice, a siguranței persoanelor și a bunurilor materiale, expunerea unor afirmații care pot aduce atingere demnității umane și onoarei, periclitarea secretelor protejate de lege, recurgerea la orice modalitate de exprimare care are ca efect defăimarea celorlalți candidați sau a reprezentanților acestora, combinarea de culori și/sau sunete care evocă simbolurile naționale ale Republicii Moldova ori ale altui stat, precum și imagini reprezentând instituțiile Președinției, Parlamentului sau ale administrației publice centrale și locale, utilizarea documentelor vizuale sau sonore în care apar personalități istorice din Moldova și de peste hotare, probarea eventualelor acuzații cu incidență penală sau morală aduse unui alt candidat, incitarea la ură sau discriminare pentru considerente de rasă, religie, naționalitate, sex, orientare sexuală sau etnie (p.42, Regulament).

În cazul în care invitații nu se conformează solicitărilor în emisiunile realizate în direct, moderatorul poate decide închiderea microfonului acestuia (p.43, Regulament). În cazul în care emisiunea de dezbateri nu este în direct, instituțiile audiovizualului sunt obligate să facă tot posi-

bilul ca subiectele interzise să nu apară pe post, fără însă a afecta esența mesajului participantului la dezbateri.

Instituțiile audiovizualului sunt obligate să asigure, prin mijloace audio sau video, cronometrarea timpului într-un mod ușor sesizabil atât de participanți, cât și de public (p.40, Regulament). În emisiunile de dezbateri electorale nu se admite difuzarea materialelor publicitare în general și a celor cu caracter electoral în special (p.41, Regulament).

Dreptul de a difuza rezultatele chestionarelor sociologice

Nu există o obligație prevăzută de lege pentru instituțiile audiovizualului de a difuza rezultatele chestionarelor sociologice, însă la difuzarea acestora instituția audiovizualului urmează să respecte anumite reguli.

În perioada electorală orice sondaje de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor pot fi efectuate numai cu condiția înștiințării prealabile a Comisiei Electorale Centrale (art.64 alin.(3) din Codul electoral, p.23 din Regulament).

În campania electorală, difuzarea rezultatelor sondajelor de opinie, precum și altor genuri de pronosticuri electorale va înceta cu 5 zile calendaristice înainte de data alegerilor (art.64 alin.(3) din Codul electoral, p.24 din Regulament). Chestionările sociologice pot fi difuzate și până la începerea campaniei electorale.

În ziua alegerilor, până la închiderea secțiilor de votare (ora 21.00), se interzice a da publicității în mijloacele de informare în masă materiale, inclusiv interviuri cu alegătorii, despre numărul de voturi întrunite de concurenții electorali pe parcursul zilei și despre șansele lor, inclusiv rezultatele (exit-poll-urilor) chestionării alegătorilor privind participarea la vot și voința exprimată (art.64 alin.(3) din Codul electoral, p.24 din Regulament).

Dreptul de a stabili prețul pentru publicitatea electorală

Legislația electorală din Republica Moldova lasă la discreția instituțiilor audiovizualului stabilirea mărimii taxei pentru timpul de antenă acordat pentru publicitate electorală. Plata pentru timpul de antenă acordat concurenților electorali nu poate, totuși, depăși plata încasată în mod obișnuit pentru publicitatea comercială (art.47 alin.(6) din Codul electoral, p.13 din Regulament). Prin sintagma „în mod obișnuit” înțelegem costul obișnuit al timpului de antenă pentru publicitate neelectorală la aceeași oră, zi și perioadă a anului.

Nimic nu împiedică instituția audiovizualului să instituie prețuri diferențiate la timpul de antenă acordat pentru publicitate electorală, în funcție de volumul timpului de antenă procurat de către concurentul electoral sau de ziua în care va fi difuzată publicitatea electorală, cu condiția că tarife identice se vor aplica la procurarea

timpului de antenă de către toți concurenții electorali. Instituția audiovizualului nu poate institui prețuri diferențiate la timpul de antenă pentru diferiți concurenți electorali.

Nu se admite acordarea timpului de antenă decât după achitarea prețului integral pentru timpul de antenă (p.22, Regulament).

Condițiile de rezervare a timpului de antenă și taxele respective se comunică cu 7 zile calendaristice înainte de punerea pe post a timpului de antenă (art.47 alin.(6), Codul electoral). Taxa pentru timpul de antenă contra plată urmează să fie stabilită de instituția audiovizualului la începutul campaniei electorale.

Deși legea nu stabilește expres acest lucru, admiterea modificării taxei pentru timpul de antenă pe durata campaniei electorale ar putea duce la discriminarea concurenților electorali, și nu este salutară.

Dreptul de a produce spoturi publicitare pentru candidații electorali

Spoturile radiofonice sau televizate se realizează cu forțele proprii ale concurenților electorali sau pot fi realizate cu concursul postului de radio sau de televiziune.

La solicitarea concurenților electorali, instituțiile audiovizualului pot oferi, contra plată, în conformitate

cu tarifele în vigoare, servicii de filmare, înregistrare, montare, sonorizare, grafică computerizată pentru realizarea spoturilor publicitare electorale.

Chiar dacă materialul publicitar este realizat de o instituție a audiovizualului, răspunderea pentru conținutul materialelor electorale publicitare, difuzate sau publicate, o poartă concurentul electoral (art.47 alin.(5) din Codul Electoral, p.20 din Regulament).

4. Obligațiile presei în perioada campaniei electorale

Principalele obligații ale mijloacelor de informare în masă în perioada campaniei electorale sunt:

- obligația mijloacelor de informare în masă de a reflecta echitabil, echilibrat și imparțial alegerile (p.4, Regulament);
- obligația mijloacelor de informare în masă finanțate de la buget de a publica gratuit declarațiile și materialele prezentate de consiliile electorale, programele preelectorale ale concurenților electorali și alte materiale referitoare la alegeri, inclusiv cele ce țin de educația civică și de informarea alegătorilor despre alegeri (art.35 alin.(7), Codul electoral);
- obligația mijloacelor de informare în masă de a difuza ⁸, la solicitarea Comisiei Electorale Centrale, spoturi sociale și de educație civică și electorală, de a desfășura campanii de informare a alegătorilor despre procedura de vot și despre alte particularități ale votării (p.8, Regulament);
- obligația instituțiilor publice ale audiovizualului de a răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală și de a organiza dezbateri electorale (art.47 alin.(2), Codul electoral);
- obligația instituțiilor audiovizualului de a adopta regulamente interne de reflectare a campaniei electorale (p.17 și 34 din Regulament, a se vedea și p.46 din Regulament);

8. În Regulament **nu este scris** „a difuza gratuit”.

- obligația instituțiilor audiovizualului de a desemna, prin ordin intern, un grup special de colaboratori, care va activa în cadrul redacțiilor pe parcursul întregii perioade electorale în vederea apariției în condiții optime a materialelor electorale (p.11, Regulament);
- obligația instituțiilor audiovizualului de a acorda dreptul la replică concurenților electorali (p.27, Regulament);
- obligația instituțiilor audiovizualului de a înregistra și păstra emisiunile cu caracter electoral (p.45, Regulament).

Obligația mijloacelor de informare în masă de a reflecta echitabil, echilibrat și imparțial alegerile

Mijloacele de informare în masă sunt chemate să oglindească alegerile în mod echitabil, echilibrat și imparțial. Vorbind despre obligația de echitate, echilibru și imparțialitate a mijloacelor de informare în masă, acest principiu trebuie testat în ansamblul serviciilor mijlocului de informare în masă, pe o anumită perioadă de timp, și nu neapărat pentru fiecare program individual. Aceasta, întrucât radiodifuzorii trebuie să prezinte reportaje echilibrate și puncte de vedere politic diferite pe întreg parcursul campaniei (Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei R(99)15).

Potrivit standardelor europene, mijloacele de informare în masă, indiferent de tipul de proprietate și forma organizatorico-juridică sunt obligate să permită concurenților electorali participarea pe bază de egalitate în

campania electorală, beneficiind de un tratament nediscriminatoriu la utilizarea mijloacelor de informare în masă (p.6, Regulament). Principiile reflectării echitabile, echilibrate și imparțiale a alegerilor sunt obligatorii atât pentru instituțiile audiovizualului din Republica Moldova, cât și pentru instituțiile audiovizualului din alte țări, care au acces legal în spațiul informațional al Republicii Moldova (p.4, Regulament).

Instituțiile audiovizualului, publice și private, sunt obligate să creeze tuturor concurenților electorali condiții egale la procurarea timpului de antenă, stabilind taxe egale (art.47 alin.(6), Codul electoral). Instituțiile publice și private ale audiovizualului sunt obligate să acorde, în orele de maximă audiență, timp de antenă contra plată tuturor concurenților electorali, respectând principiul unui tratament echitabil, echilibrat și imparțial (p.7, Regulament). Timpul de antenă oferit de instituțiile audiovizualului se acordă la unele și aceleași ore de emisie stabilite pentru întreaga campanie electorală și egale pentru toți concurenții electorali (p.14, Regulament).

Nici un concurent electoral nu are priorități în virtutea funcției pe care o ocupă (art.47 alin.(4), Codul electoral). Pe parcursul campaniei electorale timpii de antenă acordați serviciilor de presă ale Parlamentului, Președinției și Guvernului nu pot fi folosiți în scopul agitației electorale ori în scopul agitației pentru sau contra propunerii supuse referendumului. (art.47 alin.(11), Codul electoral).

Persoanele care dețin posturi de răspundere în administrația publică și candidează la funcții publice electiv nu vor acorda interviuri și nu vor face declarații prin care să comunice informații din domeniul lor de activitate, pentru a nu folosi acest prilej în scopul agitației electorale (p.19, Regulament).

Deoarece nu există o interdicție expresă cu privire la evoluarea concurenților electorali în calitate de prezentatori de știri, realizatori sau moderatori de alte tipuri de programe audiovizuale în perioada campaniei electorale, asemenea emisiuni urmează a fi difuzate numai cu genericul „Electorală 2007” (art.47 alin.(7), Codul electoral), timpul unor asemenea emisiuni urmând a fi calificat „publicitate electorală” (legală sau ilegală). Deoarece asemenea emisiuni durează ... mai mult de 2 minute („Timpul de antenă pentru publicitate electorală contra plată nu va depăși 2 minute pe zi pentru un concurent electoral la fiecare instituție”, art.47 alin.(3) și (2) din Codul electoral), instituțiile audiovizualului, publice și private, trebuie să evite prezentarea oricărei participări a concurenților electorali la evenimente sportive, emisiuni de divertisment, emisiuni concurs, talk-show-uri, cu excepția emisiunilor cu caracter electoral.

Obligațiile de mai sus, prevăzute de legislația națională, nu sunt exhaustive. Orice tratament diferențiat al unui concurent electoral în raport cu alt concurent electoral poate constitui o încălcare a p.6 din Regulament dacă acest tratament diferențiat nu poate fi justificat.

Obligația mijloacelor publice de informare în masă de a publica materialele privind procesul electoral venite de la CEC

Mijloacele de informare în masă finanțate de la buget **sunt obligate să publice gratuit** declarațiile și materialele prezentate de consiliile electorale, programele preelectorale ale concurenților electorali și alte materiale referitoare la alegeri, inclusiv cele ce țin de educația civică și de informarea alegătorilor despre alegeri (art.35 alin.(7), Codul electoral)⁹.

Mijloacele de informare în masă **sunt obligate să difuzeze**, la solicitarea Comisiei Electorale Centrale, spoturi sociale și de educație civică și electorală, să desfășoare campanii de informare a alegătorilor despre procedura de vot și despre alte particularități ale votării (art.64 alin.(4), p.8 din Regulament).

Legislația electorală nu obligă expres instituțiile audiovizuale private să difuzeze gratuit, la solicitarea Comisiei Electorale Centrale, spoturi sociale și de educație civică și electorală, să desfășoare campanii de informare a alegătorilor despre procedura de vot și despre alte particularități ale votării. Nerespectarea acestei norme, credem, ar putea fi considerată o încălcare a legislației electorale până la dovada contrară (în instanța de judecată).

9. Prevederile date, în mare parte, sunt criticabile. Deocamdată, însă, aceste prevederi nu au fost anulate de Parlament.

Materialele electorale publicate sau difuzate, atât cele ale Comisiei Electorale Centrale, cât și cele ale concurenților electorali, nu pot fi însoțite de comentarii (p.21, Regulament).

Obligația instituțiilor publice ale audiovizualului de a răspândi materiale ce reprezintă agitație electorală și de a organiza dezbateri electorale

Legislația electorală obligă instituțiile publice ale audiovizualului să acorde gratuit concurenților electorali timp de antenă pentru dezbateri publice, în limitele stabilite de Comisia Electorală Centrală. În perioada electorală instituțiile publice ale audiovizualului nu pot să refuze acordarea timpului de antenă contra plată pentru agitație electorală în limitele stabilite de lege și nici să refuze organizarea dezbaterilor electorale (art.47 alin.(2), Codul electoral).

Instituțiile publice ale audiovizualului sunt obligate, iar cele private sunt în drept să acorde timp de antenă contra plată tuturor concurenților electorali, respectând principiul unui tratament echitabil, echilibrat și imparțial pe durata campaniei electorale, cu respectarea următoarelor limite: pentru un concurent electoral înregistrat – nu mai mult de 120 de minute la un post de televiziune și 120 de minute la un post de radio (p.33, Regulament).

Concurenți electorali, potrivit art.1 din Codul electoral, sunt:

- candidații independenți, înregistrați de Comisia Electorală Centrală, precum și partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale ale căror liste de candidați au fost înregistrate de Comisia Electorală Centrală – **în cazul alegerilor parlamentare**;
- partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale și **persoanele care candidează pentru funcția de primar sau de consilier în consiliul local** și care sînt înregistrate de consiliile electorale de circumscripție respective – **în cazul alegerilor locale**.

Durata timpului de antenă contra plată ce poate fi acordat unui concurent electoral pe parcursul unei zile nu va depăși 2 minute la fiecare post de televiziune și 2 minute la fiecare post de radio. Conculentul electoral este în drept să utilizeze timpul de antenă contra plată în mod eșalonat, în conformitate cu orarul timpului de antenă stabilit în reglementările interne (p.34, Regulament).

Instituțiile publice ale audiovizualului sunt obligate, iar cele private sunt în drept să organizeze dezbateri publice, în condiții echitabile pentru toți concurenții electorali, numai după expirarea termenului prevăzut de Codul electoral pentru înregistrarea concurenților electorali (art.64 alin.(5) din Codul electoral, p.35 din Regulament).

Instituțiile audiovizualului, publice și private, pot oferi pentru dezbateri nu mai puțin de 90 de minute zilnic, timp care poate fi utilizat pentru una sau mai multe emisiuni (art.64 alin.(5) din Codul electoral, p.35 din Regulament).

Obligația instituțiilor audiovizualului de a adopta reglementări interne de reflectare a campaniei electorale

Obligația adoptării de către instituțiile audiovizualului, publice și private, a reglementărilor interne pentru reflectarea campaniei electorale la alegerile locale generale din 3 iunie 2007 este consacrată, indirect, în p.17 și 34 din Regulament. Legislația electorală din campania electorală pentru alegerile locale generale din 2007¹⁰ nu stabilește pentru instituțiile audiovizuale un termen în vederea adoptării reglementărilor interne. Adoptării rapide de către instituțiile audiovizuale, publice și private, a reglementărilor interne îi sunt consacrate prevederile art.47 alin.(6) din Codul electoral: „Instituțiile audiovizualului, publice și private, vor crea tuturor concurenților electorali condiții egale la procurarea timpului de antenă, stabilind taxe egale. ***Condițiile de rezervare a timpului de antenă și taxele respective se comunică cu 7 zile calendaristice înainte de punerea pe post*** a emisiunilor respective.”

În campania electorală pentru alegerile locale generale din 3 iunie 2007 sunt în drept să nu adopte reglementări interne instituțiile private ale audiovizualului care nu doresc să se implice sub nici o formă în campania electorală. În acest scop, instituțiile audiovizuale urmau să-și facă publică intenția de a nu se implica sub nici o formă în campania electorală în termen de 5 zile din data publicării Regulamentului, informând în scris

10. Constatate din data de 1 mai 2007.

Comisia Electorală Centrală și Consiliul Coordonator al Audiovizualului¹¹ (p.46, Regulament).

În opinia noastră, dreptul tuturor instituțiilor audiovizuale private de a nu participa la reflectarea campaniei electorale este în contradicție cu standardele europene în domeniu.

Legislația electorală nu conține prevederi cu privire la organele de conducere ale instituțiilor audiovizuale, care ar trebui să adopte reglementările interne.

Legislația electorală pentru campania electorală la alegerile locale generale din 3 iunie 2007 prevede, expres, obligația de a include în reglementările interne următoarele categorii de prevederi:

- orarul timpului de antenă contra plată (p.34, Regulament);
- reprogramarea timpului de antenă, acordat și programat la solicitarea concurentului electoral, dar neutilizat din cauza defecțiunilor tehnice ale utilajului de transmisie al instituției audiovizualului și/sau din alte cauze imputabile acestora (p.17, Regulament).

Reglementările interne pentru reflectarea campaniei electorale pot conține și alte informații importante pentru favorizarea agitației electorale sau a emisiunilor de dezbateri, precum: programul emisiunilor cu caracter electoral, condițiile de rezervare a timpului de antenă

11. Regulamentul a fost publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-56 din 20 aprilie 2007.

contra plată, condițiile tehnice necesare pentru difuzarea spoturilor publicitare, taxa pentru timpul de antenă contra plată, modul de evidență a timpului de antenă acordat concurenților electorali etc.

**Obligația instituțiilor audiovizualului
de a desemna un grup special de colaboratori,
care vor asigura apariția în condiții optime
a materialelor electorale**

Pe parcursul întregii perioade electorale, în cadrul redacțiilor va funcționa câte un grup special de colaboratori, creat prin ordin intern, care vor asigura apariția în condiții optime a materialelor electorale (p.11, Regulament).

Instituțiile mass-media ce difuzează materiale electorale vor informa o dată la 10 zile Comisia Electorală Centrală despre volumul de emisie și spațiile editoriale oferite gratuit și contra plată (p.30, Regulament).

Instituțiile audiovizualului sînt obligate să țină evidența timpului de antenă oferit participanților la campania electorală și zilnic să prezinte prin fax Consiliului Coordonator al Audiovizualului informația despre volumul de emisie electorală pe ziua precedentă. La cererea Comisiei Electorale Centrale, a consiliilor electorale de circumscripție și a Consiliului Coordonator al Audiovizualului instituțiile audiovizualului sînt obligate să prezinte materialele video și audio împreună cu copiile contractelor (p.44, Regulament).

Obligația instituțiilor audiovizualului de a acorda dreptul la replică concurenților electorali

Instituțiile audiovizualului acordă concurenților electorali dreptul la replică, sau rectificare, în baza cererii sau hotărârii Comisiei Electorale Centrale în cel mult 48 de ore de la data adoptării acesteia (p.27, Regulament).

Ultima zi de utilizare a dreptului la replică se stabilește ziua de vineri precedentă zilei alegerilor (p.44, Regulament).

Dacă unui subiect electoral i se aduce prejudiciu de imagine în afara emisiunilor cu genericul “Electorală 2007”, acesta va beneficia neîntârziat de dreptul la replică în aceleași condiții, expediind în acest sens o solicitare formulată în scris sau transmisă prin fax (art.47 alin.(7) din Codul electoral, p.27 din Regulament).

Dreptul la replică sau rectificare urmează a fi distins de replica acordată în scopul apărării onoarei, demnității și reputației profesionale. Scopul dreptului la replică în campania electorală este de a răspunde la întrebările sau opiniile formulate în privința concurentului electoral de către alți concurenți electorali, pe când scopul dreptului la replică acordat în scopul apărării onoarei, demnității și reputației profesionale este de a restabili onoarea, demnitatea și reputația profesională lezată. Concurentul electoral nu se poate prevala de garanțiile instituite de art.16 Cod civil pentru obținerea dreptului la replică în cadrul campaniei electorale.

Obligația de a înregistra și păstra emisiunile cu caracter electoral

Instituțiile audiovizualului sunt obligate să înregistreze toate emisiunile cu caracter electoral difuzate. Benzile înregistrate și fonogramele cu emisiuni electorale (legate de campania electorală, inclusiv emisiunile “în direct”) se păstrează cel puțin 3 luni de la data difuzării lor. În caz de examinare a litigiilor, perioada de păstrare a acestora va fi prelungită la decizia (demersul) Comisiei Electorale Centrale, Consiliului Coordonator al Audiovizualului sau a instanței de judecată (p.45, Regulament).

RESPONSABILITATEA PRESEI PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI ELECTORALE

Responsabilitatea presei pentru încălcarea legislației electorale trebuie privită dintr-o perspectivă triplă:

- a) responsabilitatea penală;
- b) responsabilitatea administrativă;
- c) responsabilitatea civilă.

Responsabilitatea penală

Responsabilitatea penală vizează învinuirea în încălcarea unei norme prevăzute în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova. Procedura de examinare a învinuirilor în comiterea unei infracțiuni este stabilită de Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Legea nr.122-XV din 14.03.2003). Inițierea procedurii penale are loc la inițiativa procuraturii sau a organului de urmărire penală.

Persoana juridică este subiect al răspunderii penale doar în cazurile expres prevăzute de legea penală (art.21, Codul penal).

Se consideră că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni nu a comis nici o infracțiune până când vinovăția sa nu va fi dovedită în modul stabilit de lege printr-o sentință definitivă a instanțelor judecătorești competente (art.8, Codul de procedură penală). Legea penală nouă nu are efect retroactiv decât dacă aceasta înlătură caracterul penal al faptei, ușurează pedeapsa sau

ameliorează în alt mod situația persoanei care a comis infracțiunea (art.10, Codul penal). Orice dubiu în cadrul procesului penal urmează a fi interpretat în favoarea persoanei învinuite (art.8, alin.(3), Codul de procedură penală).

Codul penal prevede două componente de infracțiuni pentru încălcarea legislației electorale (art.181 și art.182, Codul penal), însă nici una din aceste infracțiuni nu poate fi săvârșită de un jurnalist în calitate de jurnalist sau de un mijloc de informare în masă. Astfel art.181 din Codul penal vizează împiedicarea exercitării libere a dreptului electoral sau a activității organelor electorale, iar art.182 din Codul penal interzice falsificarea rezultatelor votării.

Art.181 are următorul conținut:

Împiedicarea prin orice mijloace a exercitării libere a dreptului electoral sau împiedicarea activității organelor electorale

- a) săvârșită prin blocarea sau atacarea localurilor secțiilor de votare prin orice mijloc și în orice formă;*
- b) săvârșită prin sustragerea urnelor de vot sau a documentelor electorale;*
- c) săvârșită cu periclitarea vieții persoanei;*
- d) însoțită de vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;*
- e) soldată cu alte urmări grave, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 5 ani.*

Art.182 are următorul conținut:

Falsificarea, prin orice mijloace, a rezultatelor votării se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 400 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 5 ani.

Chiar dacă acestea nu se referă la infracțiunile electorale, pe durata campaniei electorale pot fi comise următoarele infracțiuni care au tangențe cu libertatea de exprimare:

Articolul 177.

Încălcarea inviolabilității vieții personale

(1) *Culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimțământul ei se pedepsește cu amendă în mărime de până la 300 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore.*

(2) *Răspândirea informațiilor menționate la alin.(1):*

a) într-un discurs public, prin mass-media;

b) prin folosirea intenționată a situației de serviciu se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 500 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore.

Deși art.177 din Codul penal interzice „culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor ocrotite de lege despre viața personală ce constituie secret per-

sonal sau familial al altei persoane fără consimțământul ei”, legislația națională nu stabilește care informații constituie „secret personal sau familial” și care culegere a informațiilor ce constituie secret personal sau familial este ilegală. Această lacună este deosebit de îngrijorătoare, mai ales sub aspectul dreptului presei de a supune unei critici mai largi „persoanele publice”.

Articolul 304.

Calomnierea judecătorului, a persoanei care efectuează urmărirea penală ori contribuie la înfăptuirea justiției

Calomnierea judecătorului sau a persoanei care efectuează urmărirea penală ori contribuie la înfăptuirea justiției, însoțită de învinuirea acestora de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, în legătură cu examinarea cauzelor sau materialelor în instanța de judecată se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 500 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani.

Art. 304 interzice răspândirea informațiilor ce nu corespund realității despre un judecător sau o persoană care efectuează urmărirea penală ori contribuie la înfăptuirea justiției, însoțită de învinuirea acestora de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, în legătură cu examinarea cauzelor sau materialelor în instanța de judecată.

Prin infracțiuni grave înțelegem faptele pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen de până la 15 ani inclusiv. Infracțiuni deosebit de grave se consideră infracțiunile săvârșite cu intenție pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen ce depășește 15 ani. Infracțiuni excepțional de grave se consideră infracțiunile săvârșite cu intenție pentru care legea penală prevede detenție pe viață.

În procedura de examinare a învinuirii în comiterea infracțiunii prevăzute de art.304 din Codul penal, constituie obligația organului de urmărire penală și a procuraturii de a demonstra că informațiile răspândite nu corespund realității și că ele au fost răspândite de persoana pusă sub învinuire. Notăm că în cazul unei anchete penale necalitative, din motive obiective, persoana învinuită va trebui să demonstreze că informațiile răspândite de ea corespund realității.

Infracțiunile de mai sus sunt din categoria celor mai puțin grave, deoarece sancțiunea maximă prevăzută în textele articolelor nu depășește cinci ani privațiune de libertate (art.16, Codul penal), iar responsabilitatea pentru comiterea lor survine de la vârsta de 16 ani (art.21 alin.(1), Codul penal). În situații excepționale, judecătorul poate aplica o sancțiune penală sub limitele stabilite de lege, însă nu poate exonera de răspundere penală decât în situațiile în care legea permite acest lucru. Unitatea convențională de amendă este egală cu 20 lei (art.64 alin.(2), Codul penal).

Responsabilitatea a administrativă

Contravențiunile administrative reprezintă abaterile mai puțin grave decât crimele (infracțiunile). Majoritatea contravențiilor administrative și sancțiunile pentru ele sunt stabilite în Codul cu privire la contravențiunile administrative. În același act, este prevăzută și procedura de examinare a dosarelor privind comiterea contravențiilor administrative.

Art.200/1 din Codul cu privire la contravențiunile administrative stabilește încălcările legislației electorale ce constituie contravenții administrative și sancțiunile pentru comiterea acestora. Unica contravenție administrativă din acest articol care vizează presă în perioada electorală este conținută în alineatul 13 al articolului, care are următorul text:

Continuarea agitației electorale în ziua imediat anterioară zilei votării și în ziua votării atrage după sine aplicarea unei amenzi în mărime de la zece la douăzeci de unități convenționale.

Art.200/1 alin.13 este aplicabil față de toți subiecții de drept care se află pe teritoriul Republicii Moldova și continuă agitația electorală pe teritoriul Republicii Moldova. Alin.13 nu interzice decât agitația electorală în ziua imediat anterioară zilei votării și în ziua votării. Celelalte abateri de la prevederile Codului electoral sau Regulament nu pot sta la baza răspunderii în temeiul alin.13 art.200/1.

Constatarea contravențiilor administrative prevăzute de art.200/1 se face prin procese-verbale întocmite, după caz, de către primarii localităților, președinții organelor electorale sau de către colaboratorii organelor de poliție care își exercită funcțiile privind asigurarea securității operațiilor electorale. Procesele-verbale de constatare a contravențiilor administrative se remit instanței de judecată în a cărei rază teritorială se află localitatea în care s-a comis contravenția (art.71, Codul electoral).

Unitatea contravențională de amendă, în sensul Codului cu privire la contravențiile administrative, este egală cu 20 lei.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului supraveghează aplicarea și respectarea prevederilor Codului audiovizualului (art.37 alin.(1) și (3), Codul audiovizualului). Consiliul Coordonator al Audiovizualului exercită controlul din oficiu, la cererea unei autorități publice sau ca urmare a plângerii depuse de o persoană fizică sau juridică afectată în mod direct prin încălcarea prevederilor legale (art.37 alin.(1) și (3), Codul audiovizualului). Pentru încălcarea normelor legale de către posturile de radio și studiourile de televiziune Consiliul Coordonator al Audiovizualului aplică una din următoarele sancțiuni: avertizare publică, retragere a dreptului de a difuza anunțuri publicitare pentru o anumită perioadă, amendă, suspendare a licenței de emisie pentru o anumită perioadă, retragere a licenței de emisie (art.37 alin.(1) și (3), Codul audiovizualului).

Decizia Consiliului Coordonator al Audiovizualului cu privire la aplicarea oricărei sancțiuni trebuie să fie motivată. Orice astfel de decizie poate fi contestată în instanța de judecată de către instituția audiovizualului sancționată (art.38 alin.(8) și (9), Codul audiovizualului).

Conform Legii presei (art.2), redacțiile publicațiilor periodice și agențiile de știri își desfășoară activitatea în conformitate cu legislația în vigoare și cu statutul lor. Ca urmare a încălcării sistematice a Legii presei, la cererea Procurorului General, instanța de judecată este în drept să dispună încetarea activității publicației periodice sau agenției de presă. Hotărârea cu privire la sistarea activității publicației periodice sau a agenției de presă se ia într-un termen de cel mult 3 luni de la data apariției temeiurilor prevăzute în art.7 din Legea presei. Ea poate fi atacată în ordine de apel în instanța de judecată ierarhic superioară, în termen de 10 zile din ziua când persoana a fost înștiințată despre întocmirea hotărârii motivate (art.7, Legea presei).

Responsabilitatea civilă

Responsabilitatea civilă a mijlocului de informare în masă în perioada electorală poate fi privită dintr-o perspectivă dublă:

- a) responsabilitatea pentru neonorarea obligațiilor contractuale față de concurenții electorali;
- b) responsabilitatea pentru comiterea delictelor civile.

Responsabilitatea pentru neonorarea obligațiilor contractuale

Raportul contractual este unul obligațional. În virtutea raportului obligațional, creditorul este în drept să pretindă de la debitor executarea unei prestații, iar debitorul este ținut să o execute (art.512 alin.(1), Codul civil).

Concurenții electorali sunt obligați să încheie contracte cu mijloacele de informare în masă pentru procurarea timpului de antenă sau pentru producerea materialelor electorale. Dacă între concurentul electoral și mijlocul de informare în masă a fost încheiat un acord, acesta, de obicei, nu poate fi desfăcut doar din cauza că mijlocul de informare în masă nu dorește să execute contractul. În eventualitatea unei asemenea situații, mijlocul de informare în masă va fi obligat să execute în continuare contractul și să compenseze daunele cauzate concurentului electoral.

Responsabilitatea pentru comiterea delictelor civile

Cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune (art.1398 alin.(1), Codul civil).

Litigiile apărute între concurenții electorali și instituțiile audiovizualului, publice sau private, sunt soluționate

de către Comisia Electorală Centrală, Consiliul Coordonator al Audiovizualului și instanța de judecată în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova. Hotărârile Comisiei Electorale Centrale și ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului pot fi atacate în instanța de judecată în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova (p.29, Regulament). Comisia Electorală Centrală poate doar să oblige mijlocul de informare în masă să se conformeze cerințelor concurrentului electoral, însă nu-l poate obliga la plata compensațiilor.

Orice persoană este în drept să ceară dezmințirea informației ce îi lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională dacă cel care a răspândit-o nu dovedește că ea corespunde realității (art.16 alin.(2), Codul civil). O acțiune în temeiul art.16 din Codul civil nu poate să fie admisă decât dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

- mijlocul de informare în masă a răspândit unele informații;
- aceste informații constituie relatări de fapte;
- aceste relatări de fapte nu corespund realității;
- relatările de fapte care nu corespund realității afectează onoarea, demnitatea sau reputația profesională a reclamantului.

a) Conform regulii generale, răspunderea pentru conținutul informației răspândite de mijlocul de informare în masă revine autorului materialului și mijlocului de informare în masă care a răspândit materialul.

Această regulă cunoaște unele excepții. Art.27 din Legea presei stabilește categoriile de informații pentru răspândirea cărora mijlocul de informare în masă și autorul materialului jurnalistic sunt exonerati de răspundere. Deși art.27 din Legea presei nu face o referire expresă, mijlocul de informare în masă nu poartă răspunderea nici pentru conținutul materialelor electorale răspândite. Răspunderea pentru conținutul materialelor electorale publicitare, difuzate sau publicate, o poartă concurentul electoral (art.47 alin.(5) din Codul Electoral, p.20 din Regulament), indiferent de persoana care a pregătit materialul.

Constituie o violare a libertății de exprimare garantată de art.10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului obligarea jurnalistului de a plăti amenzi sau compensații, chiar minore, pentru simplul fapt că a ajutat la răspândirea declarațiilor unor terți pe chestiuni de interes public (a se vedea hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului în cauzele *Jersild c. Danemarca*, hot. 23.09.94; *Thoma c. Luxembourg*, hot. 29.03.01).

b) Articolul 16 din Codul civil se referă doar la declarațiile cu caracter factologic. Art.16 din Codul civil nu se referă la concluziile, opiniile, viziunile unei persoane, care nu au mesaj factologic (judecări de valoare). Persoana vătămată nu este în drept să solicite compensații în temeiul art.16 din Codul civil, pentru că ea nu este de acord cu opiniile, viziunile sau concluziile unei persoane. Obligarea unei persoane în temeiul art.16 din Codul civil de a demonstra veridicitatea

concluziilor, opiniilor, viziunilor sale este contrară art.10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (a se vedea hotărârea Curții Europene în cauza Busuioc c. Moldova, hot. 21.12.04).

- c) Jurnalistul este obligat să întreprindă toate măsurile pentru a verifica informațiile factologice pe care dorește să le răspândească. În instanța de judecată pârâtul va fi obligat să demonstreze veridicitatea informațiilor factologice răspândite de el, sub pericolul admiterii acțiunii.
- d) Instanțele judecătorești din Republica Moldova nu acordă compensații și nu admit dezmințirea informațiilor care nu corespund realității, dacă aceasta nu afectează onoarea și demnitatea reclamantului.

Admiterea cererii de chemare în judecată nu înseamnă numaidecât și admiterea pretențiilor reclamantului de plată a compensațiilor morale. Dauna morală se acordă pentru compensarea suferințelor fizice și psihice cauzate. Chestiunea acordării daunei morale este destul de complexă și ridică mai multe probleme precum: Are oare persoana juridică dreptul de a pretinde daune morale? În ce cazuri urmează să fie compensată dauna morală? Și mai ales care urmează să fie mărimea daunei morale ce va fi compensată?

Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a constatat că o persoană juridică poate pretinde despăgubiri morale (cauza Calea Ferată a Moldovei ș.a. c. Moldav-

skie Vedomosti). Prejudiciul moral urmează a fi încasat doar în cazurile prevăzute de lege (art.1398 alin.(1), Codul civil)¹², iar cuantumul daunei morale urmează a fi identificat de judecător, conform intimei convingeri, în baza criteriilor stabilite în alin.(8) art.16, art. 1422 și 1423 din Codul civil. Judecătorul trebuie să motiveze convingător necesitatea încasării daunei morale și cuantumul daunei morale indicat spre plată.

Prin acordarea daunei morale judecătorul trebuie să dispună compensarea reclamantului, și nu sancționarea pârâtului (a se vedea hotărârea Curții Europene în cauza Tolstoy Miloslavsky c. Regatul Unit, hot. 13.07.95). Dauna morală nu urmează a fi compensată dacă ea nu a fost demonstrată sau dacă circumstanțele cauzei arată că dezmințirea informației este suficientă pentru remedierea reclamantului.

12. Legislația electorală nu consacră expres dreptul candidatului electoral de a pretinde daune morale de la mijlocul de informare în masă pentru încălcarea legislației electorale. Legea contenciosului administrativ însă prevede expres posibilitatea solicitării compensației morale pentru violarea drepturilor personal-nepatrimoniale prin actele CEC sau CCA.

6. Probleme frecvente

În ce condiții un jurnalist străin poate monitoriza alegerile în Republica Moldova?

Pentru a activa pe teritoriul Republicii Moldova un jurnalist străin trebuie să obțină acreditare pe lângă Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova (Chișinău, str. 31 August 1989 nr.80, MD 2012). Pentru a vizita Republica Moldova în calitate de reporter și a obține acreditarea pe lângă Ministerul Afacerilor Externe, trebuie să fie expediată pe adresa acestei instituții la numărul de fax +37322578302 o solicitare de acreditare (nume, date de pașaport, durată) din partea conducerii instituției mass-media (ziar, agenție) cu semnătură, număr de înregistrare și ștampilă. În cazul unui liber profesionist, se va prezenta o dovadă din partea asociației naționale de jurnaliști, confirmată de către o Ambasadă sau de către Ministerul Afacerilor Externe al țării respective. După examinarea prealabilă a solicitării, Ambasada RM indicată de către solicitant va fi abilitată să perfecteze o viză de intrare în Republica Moldova. La sosirea în Republica Moldova jurnaliștii străini sunt rugați să contacteze Direcția mass-media a MAE.

Conform unei practici constante, Comisia Electorală Centrală, în baza documentului de acreditare eliberat de Ministerul Afacerilor Externe, eliberează observatorilor străini (internaționali) legitimația de model stabilit care le oferă dreptul de a urmări desfășurarea alegerilor. Ministerul Afacerilor Externe poate suspenda acreditarea jurnalistului străin în cazul în care acesta încalcă Consti-

tuția sau alte legi ale Republicii Moldova, precum și în baza convențiilor internaționale cu privire la drepturile cetățenești și politice. Jurnalistul străin are dreptul să atace în instanța de judecată hotărârea Ministerului Afacerilor Externe de a i se suspenda acreditarea în Republica Moldova (art.25, Legea presei).

Este oare nevoie de a acredita jurnaliștii din Republica Moldova pe lângă CEC?

Legislația Electorală nu cere acreditarea jurnaliștilor naționali pe lângă CEC și nici nu prevede procedura de acreditare a jurnaliștilor naționali. Spre deosebire de observatori, care urmează să fie acreditați pe lângă organele electorale pentru a putea monitoriza alegerile (art.63, Codul electoral), jurnaliștii dobândesc dreptul de a monitoriza alegerile prin lege (art.64, alin.(2), Codul electoral).

Este oare obligat mijlocul de informare în masă să păstreze confidențialitatea materialelor electorale?

Regulamentul (p.31) obligă instituțiile audiovizualului să asigure confidențialitatea materialelor electorale până la publicarea lor. Legea nu stabilește o obligație similară și în raport cu presa scrisă.

Cine este pârâtul în cauzele privind apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale?

De obicei, pârâți în cauzele privind apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale sunt autorul materi-

alului jurnalistic și mijlocul de informare în masă care a răspândit materialul jurnalistic. De notat că autori ai operei audiovizuale sunt de obicei autorul scenariului (scenaristul), regizorul-scenograf, compozitorul – autorul operei muzicale cu sau fără text, create special pentru această operă audiovizuală, operatorul și pictorul-scenograf.

Cum se stabilește cuantumul daunei morale în cauzele privind apărarea onoarei, demnității și reputației electorale?

Mărimea compensației pentru prejudiciul moral se determină de către instanța de judecată. Cuantumul despăgubirilor pentru prejudiciul moral trebuie să fie rezonabil și să se determine ținându-se cont de: caracterul informațiilor răspândite, sfera de răspândire a informațiilor, impactul social asupra persoanei, gravitatea și întinderea suferințelor psihice sau fizice cauzate persoanei vătămate, proporționalitatea între acordarea despăgubirilor și gradul în care reputația a fost lezată, gradul de vinovăție al autorului prejudiciului, măsura în care această compensare poate aduce satisfacție persoanei vătămate, publicarea rectificării, replicii sau dezmințirii până la pronunțarea hotărârii judecătorești, alte circumstanțe relevante pentru cazul dat. Caracterul și gravitatea suferințelor psihice sau fizice le apreciază instanța de judecată, luând în considerare circumstanțele în care a fost cauzat prejudiciul, precum și statutul social al persoanei vătămate (art.16 alin.(8) și art.1423, Codul civil).

La stabilirea cuantumului daunei morale acordate în temeiul art.16 din Codul civil, judecătorul va trebui să atragă o atenție deosebită:

- circumstanțelor în care a apărut materialul jurnalistic (există oare o necesitate urgentă pentru apariția materialului, de ex., dezbateră Memorandumului „Kozak”, sau articolul a apărut ca răspuns la comportamentul reclamantului);
- limbajul materialului jurnalistic (este temperat sau unul de ură);
- scopul materialului jurnalistic (există oare aparențe ale intenției de defăimare sau ale intenției de a informa publicul despre o chestiune de interes public);
- conținutul materialului jurnalistic (se referă la viața privată a persoanei sau la modul de exercitare a atribuțiilor de serviciu, este materialul jurnalistic unul informativ sau de analiză);
- comportamentul autorului materialului jurnalistic până la apariția materialului (a întreprins oare toate măsurile pentru verificarea informației pe care o deține, a contactat persoanele vizate în material);
- comportamentul autorului materialului după apariția materialului jurnalistic și pe durata procesului (publicarea anticipată a dezmințirii, buna credință pe durata examinării cauzei);
- personalitatea reclamantului (există un spațiu foarte mic pentru protejarea politicianilor împotriva criticii și există foarte puțin spațiu pentru critica magistraților);
- gradul suferințelor fizice și psihice cauzate reclamantului prin apariția materialului jurnalistic (existența suferințelor fizice și psihice nu poate fi prezumată, ci urmează a fi probată. Esențiale la această etapă sunt probele prezentate de reclamant în susținerea acestui capăt din cerere);

- buna-credință a reclamantului (judecătorul urmează să stabilească dacă cererea a fost depusă cu scopul de a obține restabilirea onoarei, demnității sau reputației profesionale sau pentru a cenzura pe viitor mijlocul de informare în masă. Aici este esențial de a stabili dacă până la depunerea cererii în instanța de judecată reclamantul s-a adresat mijlocului de informare în masă cu o cerere de dezmințire);
- gradul de răspândire a materialului pus la baza acțiunii civile;
- starea materială a părților (un reclamant cu o bună stare materială ar fi fost mult mai interesat de apariția unei dezmințiri decât de obținerea unei compensații, pe când o sancțiune substanțială aplicată pârâților care se află într-o stare materială precară ar putea avea un efect devastator asupra lor) etc.

Care este termenul de prescripție pentru depunerea în instanța de judecată a unei cereri în apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale?

Acțiunea în apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale este o acțiune privind apărarea drepturilor personal-nepatrimoniale. Conform Codului civil (art.267 alin.(2)) acțiunile privind apărarea drepturilor personale nepatrimoniale se prescriu numai în cazurile expres prevăzute de lege.

Legea nu prevede expres termene de prescripție speciale pentru acțiunile în apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale. Cu alte cuvinte, dreptul de a depune o

cerere de chemare în judecată în apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale este imprescriptibil.

Care sunt principalele reguli de realizare a materialelor informative “de problemă”?

La pregătirea materialelor informative de problemă jurnalistul urmează să respecte câteva reguli care i-ar permite să se simtă mai sigur în eventualitatea unei acțiuni civile. Acestea pot fi reduse la următoarele precepte:

- pregătește materiale despre chestiuni de interes public și evită focusarea materialului pe cazuri concrete;
- întreprinde toate măsurile pentru verificarea informației pe care o deții;
- evită să dai numele persoanelor care pot fi afectate prin material;
- contactează persoana care poate fi afectată prin apariția materialului și redă reacția ei în material;
- obține opinia unei persoane independente pe care o vei reda în material;
- în cazul în care redai declarațiile unui terț lasă clar să se înțeleagă cui aparțin ele. În cazuri sensibile, evită să subsemnezi declarațiile terților;
- dacă dorești să redai informația venită dintr-o sursă care-și păstrează anonimatul, este recomandabil ca informația să sune ca o presupunere, și nu ca un fapt consumat;
- permite cititorilor să facă o distincție clară între relatările de fapte și judecățile de valoare din material;
- încearcă să nu folosești în material termeni care pot avea o conotație dublă;
- dacă este vorba de o dispută, niciodată nu lua partea uneia din părți;

- arată proiectul materialului unui jurist până la publicare;
- păstrează probele ce pot vorbi de buna ta credință într-un loc sigur, cel puțin 3 luni.

Jurnaliștii pot fi lipsiți de libertate pentru manifestarea libertății de exprimare?

Manifestarea libertății de exprimare care poate determina lipsirea de libertate a jurnaliștilor, de obicei, ia 2 forme: calomnia și injuria. Codul penal al Republicii Moldova (art.304) prevede posibilitatea sancționării cu până la 2 ani privațiune de libertate, pentru calomnierea persoanelor ce participă la înfăptuirea justiției.

Codul cu privire la contravențiile administrative (art.47/2) permite condamnarea la arest administrativ de până la 30 zile pentru răspândirea cu bună-știință a unor scorniri mincinoase ce defăimează o altă persoană.

Același act (art.47/3) permite lipsirea de libertate pe un termen de până la 30 de zile pentru înjosirea premeditată a onoarei și demnității unei persoane prin acțiune, verbal sau în scris într-o publicație sau într-o altă lucrare multiplicată. Pentru ofensa adusă judecătorului (art.200/8) sau manifestarea lipsei de respect față de judecată (art.200/7), persoana poate fi lipsită de libertate pe un termen de până la 15 zile.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului admite posibilitatea lipirii de libertate pentru manifestarea libertății de exprimare doar în cazuri excepționale (pentru detalii a se vedea hotărârea Curții în cauza Cumpănă și Mazăre c. România, hot.17.12.2004).

EURASIA FOUNDATION

USAID
DIN PARTEA POPORULUI
AMERICAN

Sida

The National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

Acest ghid este editat cu sprijinul financiar acordat de poporul american prin Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Opiniile exprimate în această carte aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția USAID sau a guvernului american.